

ՄԵՂՈՒ

ՀԱՆԴԻՍ ՏԵՍՆՈՐԵՆՅ

Կը հրապարակէին ամսու 10ին, 20ին և 30ին:
Սորադրոշման պէշերն են՝
Պ=Պօլէն. Ընկերացութեան Ընկերութեան. Ըն-
կերացանք. Սէժ նոր խանի վերի դռնու բէ-ժ.
Չփառնիս. Պ. Ղ. Գ. Պալկապետին
շահառապանք:

Տարեկան գինն է 100 դրոշմ:
վեցամեայ " 60 "
Սէժ բէ-ժ " 4 "
Որ բէ-ժն ուղիք իրնայ սորադրոշմէ:
Դուրս երկաթէ քաղցրոց ճամբոս ծախշը
ստանդին վրայ է:

Ճանաչոմը մէկ անգամի համար 100 դրոշմ
" Երէն " 80 "
" Երէն " 60 "
Սէժ. պալկապետ և խորը գիւրդէն եղած
ճանաչոմներու ոտիշ ստանդինն:

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

Դ. ՏԱՐԻ 1860

ԹԻԻ 87

ԿՈՒՆԵՆՔ

Մեղուն անցածները փոխենք տէրի բան
մը հանէր էր:— Ըն ալ ատենը մէյ մը բան
մը կը հանէ, — և վերջերն ալ պարպի, հնազան-
դութիւն, Ըղբային օրէնք, ունի, չոռնի ըսելէն
ետքը փոխենքի մը բաթըռուր է հաներ, “ Ե-
ղաւ նէ եղաւ ” չէնէ կը փոխենք, չէնէ հոգ-
նիր կը փոխենք: — Մէկ մարդ ամէն օր թաշ-
կինակը փոխէ նէ՝ հելլաք կը ըլլայ: —

Ըստ փոխենքները որք կը վերաբերին — Ըղ-
բային օրէնք ըսեր է նէ՝ անոր համար է՝
արդեօք — վախնամ անոր համար ըլլալու է,
վասն զի անցածները երկան ախանջէն անանկ
բան մը ըսելի ես, ճիշդ անոր համար ըլլա-
լու է: — Բայց ի՞նչու, ի՞նչ հարկ կայ անի
փոխելու, զաթի անիկայ վիճուտի եկած բան
մըն է, հազար ու մէկ անգամ փոխվեր փոխ-
վիլվէր, խորհվէր, խօսուցվէր, մինչև ան
աստիճան եկեր է: Ըստ անի չէմ տեսած ամմա
ըսածս բարով բան մըն է՝ եղեր, ծակ ու ծուկ
չէն թողեր լաւ մը տեօշէմիշ են ըրեր: Ըմե-
նէն և եւլ մէկ աղէկ բան մի ալ գրեր են —
յիրաւի շատ աղէկ բան, աշխրհի մէջ էն
աղէկ բանը, — սա բուսուլայով բան խորար
տալը, քուէ՝ կըսեն կոր ի՞նչ կըսեն կոր.
սալթ անիկայ կայ նէ՝ կ'օգտէ, մինակ սա բանը
ամէն բանին առաջը կընայ առնել: — Բայց
ի՞նչու ասիկայ բարձի թող ըրեր օրթան չէն
հաներ, Սուրբ Ըւետարանին ըսածին պէս
“ Ճրաղը գրուանին տակը կը մնայ մի ”, օր
կըլլայ որ բռնկի հոն տեղ: Ըսանկ աղւոր

բաներ գրուած կան տէ՛ ի՞նչու գործ չէն
ածէր: Նայեցէք մենք ի՞նչ հալովնիս մեր
գեղերը մեր քաղքները սա բուէն հաստա-
տելինք, ետեւ ալ պիտի հաստատենք, ու
անով բոլոր մեր գործերը սուս բուս կը կա-
տարենք կոր: Ըմթ չէ՞ որ խօսխօծաման Բա-
տանայօրի մէջ, ուր Պատրիարք Սրբազան կայ,
Ըմերաներ կան, Ըղբի գլխաւորներ կան,
շատ մը գրող կարգացողներ կան ու սա բանը
յանձն չէն առնեն ընելու. շիտակը մեծ
ամօթ բան է — գիտցողին: Չորս — հինգ տա-
րի կընէ սա խօսքերը չախանսիշ կըլլան մէկ
իճրան չէնք տեսնար կոր:

Թէ որ Մեղունին ըսած փոխենքը սա կա-
նոններուն համար է նէ՝ պարապ բան է, պա-
րապ տեղը թող չըհագնին, գրուած ըմացած
բանին ի՞նչ փոխելու է. փոխելու մեռաք
տալերնուն խէ կոխելու մէրամ ընէն նէ՝ ա-
մէն բան կը լըմնայ ու կարգին կը մտնայ: —
Ընցած օր Սասիսին սառնապատ գագաթէն
արձագանք մը եկաւ, բայց ան մուպարէքն
ալ այնքան բարձր է որ ձայնը լաւ չըլլիցաւ:
Ընդիէն Մեղուն բան մը հասկըցած ըլլալու
էր ամմա անոր ալ ճրգ — պըղէն չըկտացանք: —
Ընքան բանով ի՞նչ կը հասկըցվի որ, ի՞նչ —
անպարզին քովի սանտալը ըսել է, անոր մէջը
քսան հոգի անձախ կ'առնէ:

Հիմայ մենք որ բարակ Պօլեցիներէն ա-
ռաջ սա կանոններուն յարգը ճանչնալու պա-
տիւր ունինք և անոնց համը առած ենք, և
գրտելի ըլլալովնիս Ըղբէն գուրս մտացած
չէնք ա, ուր որ երթանք Հայ ենք, Հայկայ
սրգէք ենք, ուստի իրաւունք ունինք մտա-
ծելու որ մեր Ըղբին կեդրոնական իշխանու-

Թիւնը Պօլիս ըլլալով՝ պէտք է որ նախ և առաջ և ամենէն աւելի անոնք կարգ, կանոն, օրէնք ունենան, որպէս զի հէմ ներսը հէմ դուրսերը աղէկ կառավարեն, դուրսերուն ալ բարի օրինակ ըլլան որ անոնք ալ իրենց հետեւին :

Սենք մեր խապա խեղբովը և մեր երկրին փորձերովը ասանկ գիտենք, որ առանց լուծի կովը և առանց սանձի ձին չեն կրնար ուղիղ ճամբայ երթալ : Եւ իրօք այսքան դարերէ ՚ի վեր Ազգային կանոնաւոր կառավարութեան զուրկ մնացած և հետեւաբար անկէ ծագած ատերութիւններէն զոտեր, յուսահատեր ենք : Եւ որովհետեւ մենք Պօլսոյ Հայերէն բաղմաստովի և եւ ենք և ամենուս գըրւին ալ Պօլսոյ կեդրոնական կառավարութեան կապուած է, և այսքան տարբեր վիճակներ անով պիտի կառավարվին նե՛ աւելի իրաւամբ կանոնի, օրէնքի հաստատվելուն մենք տալիս ենք . Պօլսեցւոյ շանին համար չէ նե՛ դոնէ մեր շահին համար կ'ուզենք որ աս բանը ժամ մը առաջ ըլլայ, վասն զի սղ համբերելու կարօղութիւննիս չըմնաց, մինչև հիմայ ի՛նչ քաշեցինք նե՛ հերիք է : — Իսեղճ Սեղուն ալ շաշքովի է ըրեր աս միջոցին, որ մէկը գրէ, որ մէկ անկարգութիւնը, որ մէկ անիրաւութիւնը իմացընելու օգտեցընէ ձայնը : Հիմայ անիկայ ալ մեղի չափ կ'ուզէ, որ ժամ առաջ աս կանոնները հաստատվին և պատահած անկարգութիւններուն և երկպառակութիւններուն ետին կըտրի, որպէս զի տըռըթըն ալ իր ականջէն և հետեւաբար Ազգին ականջէն կըտրի :

Ա՛յա՛ Պատուելի Ազգէս կը խնդրեմք Թախանձանօք, որ փութով ու ատեն չ'անցունելով, ժամ առաջ կանոնները հաստատեն, փոխենքը մոխսեքը մէկ դի ձգեն, վասն զի սղ ատեն չըմնաց սպասելու, ու պատրաստ եղած կանոնը կոխեն հրատարակեն որ ամէն մարդ տեսնայ հանգստանայ : Այս Թէ ո՛չ կը ծանուցանենք որ մեր համբերութիւնը ետի Թէլը հասած ըլլալով՝ քիչ մը ուշանալու ըլլայ նե՛ ուրբերնիս կը կոխենք (նոր դրութիւն) կը պրտանք կը գոչենք, կանոն կ'ուզենք ալ ուրիշ բան չ'ենք գիտեր : Թէ որ կէնէ չ'եղաւ նե՛ կը կոխենք կանոնը երեւան կը հանենք ու տանիքներու վրա կը քարոզենք : Սենք ատենով մարդը կատուի պէս տանիքէ տանիք փախուցած ունինք, ուր կը մնայ Թուղթին կտորը :

ԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐԻՆԱԿՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Տէս Թիւ 86 :

Ի .

Վսեմախոյլ Յովհաննէս Պէյ Տատեան Ազգին ծառայութիւն մը մատուցած է, զոր սակաւ ոմանք կը ճանչեն :

Վսեմ մարդու իրեն վայրած պատիւը : Եւ Թէ Կաթիկեան Յակօբ Էֆենտիին կը վերաբերի Ազգային կառավարութեան հին գրութիւնը փոխելու մտածութեան պատիւը, Տատեան Յովհաննէս Պէյին կը վերաբերի Յակօբ Էֆենտիին Թողած պակասը լըցնելու, Ազգային կանոնադրութիւն մը հաստատելու, մը տածութեան պատիւը :

Յովհաննէս Պէյէն առաջ, և քանի տարիներով առաջ, կսկծաբէն յիշատակաց արժանի անձ մը, որ իր անանձնութեան սենեկին մէջէն գաղտնի կերպով Ազգին, ընդհանուրին ու մասնաւորին, օգուտը կը հոգար, մէկ քանի բարեկամացը հետ խորհրդակցութեամբ Ազգային Սահմանադրութեան օրինակ մը ուրուագրած էր, այն յաւանդ որ յարմար առթով մը առաջարկել տայ Ազգին : Իսկ ուրիշ շատ մը գեղեցիկ իղձերուն հետ այս իղձն ալ սիրտին մէջ Թաղելու պարտաւորեցաւ ու կատարումը չըտեսած աչքերը փակեց ՚ի յաւիտեան . . . :

Օր մըն ալ մեղի պատահեցաւ կարգալայն գործը, որուն Թէ հոգին Թէ հիմունքը և Թէ բաժանմունքն ու տրամադրութիւնքը ընդհանրապէս պատուական երեցան մեզի այն ատեն : Իսկ այս գործը ոչ երբեք Ազգին ուշադրութեանը մատուցված կամ գրգռում եղած էր : Սակաւաթիւ անձերու միայն ՚ի յայտ գալով՝ վաղ ուրեմն մոռցըված էր անոնցմէ ալ :

Իսկ Տատեան Յովհաննէս Պէյին մտածութիւնը լոյս տեսաւ, մարմին առաւ, չըման մը ըրաւ Ազգին մէջ և ամենուն ուշադրութիւնը գրաւեց Ազգային կանոնադրութեան խնդրոյն վրան : Ասոր արգիւնքն եղաւ 1855 հոկտեմբեր ամսին մէջ գումարված մեծ ընդհանուր ժողովը, որ Թէպէտ չըլլայաւ ընդունել Յովհաննէս Պէյին յորինած կանոնադրութիւնը, սակայն միտձայն հաստատեց Ազգային կանոնադրութեան մը անհրաժարելի պառքը, ու զանի պատրաստելու հոգը յանձնեց մասնաւոր յանձնաժողով մը, որուն անդամները նոյն օրը ընտրվեցան և բաղմակա-

նայ ընդհանրութեան ստորագրութեամբը վաւերացաւ :

Երբէք ասէ՛ք լաւ , ասկէ անաչառ ընտրութիւն մը չ'էր եղած , ասկէ կարեւոր գործի մը համար : Ենձնուէր աղգասիրութիւն , անխոնջ ու կամակոր աշխատութիւն , աներկէւան հաստատմութիւն , պայծառ և սուր դատողութիւն , լուրջ խորհրդածութիւն , ազնիւ սկզբունքներ , ողջամիտ գաղաքարներ , փորձառութիւն , տաղանդ , հմտութիւն , եկեղեցական դաս , աշխարհական դաս , ուսմանց ու գիտութեանց մէջ գլուխ հոգնեցուցած մարդիկ , Աղգային գործերու մէջ մաղերնին ճերմկուցած մարդիկ , ամենը՝ իրենց երեսփոխանն ունէին այս յանձնաժողովին մէջ :

Տարի մ'անցաւ վրան և գրեթէ ոչ որ հարցուց թէ ինչ գործ աեսաւ այս յանձնաժողովը և ոչ որ գիտցաւ թէ ինչ բախդի վիճակեցաւ իր երկասիրութեան արդիւնքը :

Դիտուածով այս օրերս , յանձնաժողովին անդամոց տասներեքին ստորագրութեամբը գիր մը անցաւ ձեռքերնիս ընդհանուր ժողովի բաղմականներուն ուղղեալ : Այս գիրը , որ 1856 սեպտեմբեր 30 ի թըւականը կը կրէ , և որ կ'երևի թէ իր նպատակին չըհասած , Յակօբ Արքաղանին հրաժարական տալէն ետքը և վերահաստատութենէն առաջ գրված է , այն ժամանակի աղգային շարժումն ՚ի բարին ուղղելու և Աղգին ուշադրութիւնը կանոնադրութեան խնդրոյն վրայ յառելու համար :

Այս գիրը կարգադրվ սա կը հասկընանք թէ յանձնաժողովը մէկ քանի ամիս մէջ իր աշխատութիւնը լմնացրեր և 1856 մարտ ամսին մէջ ներկայացուցեր է Աղգային Գերազոյն ժողովին , ուր ներկայ են եղեր նաև եկեղեցական ժողովը և երմտական ժողովը . (այն միջոցին երմտական ժողով կամ յանձնաժողով մը կար ու այժմեան Տնտեսական Ժողովը դեռ չըկար) :

Այն համագումար ժողովը անգամ մը կա նոնադրութեան ընթերցումը լսելէն և վրան խորհելէն ետեւ , իր կատարեալ և վերջին հաճութիւնը չբարձրած՝ որոշեր է որ ընդհանուր ժողովի չըներկայացուցած՝ հետեւեալ շաբթուն ինք մէյմալ գումարով ու նորէն աչքէ անցընէ : Սահմանադրական յանձնաժողովին երեսփոխաններն ալ այս որոշման համեմատ քանի քանի անգամ Պատրիարքարան երթալ գտալ յոգներ և տեսնելով որ ոչ համագումար ժողով կը գումարի , ոչ ընդհանուր ժո-

ղով՝ Ս . Պատրիարք Հօր կրկին կրկին հրամանէն և ժողովականաց թախանձանքներէն ստիպված , կանոնադրութեան օրինակը ՚ի Պատրիարքարան ձգեր ու առեր քալեր էն : Ենկէ ՚ի վեր ոչ հարցնող ոչ բնառող եղեր է մինչև նախկին Պատրիարք Յակօբ Արքաղանին հրաժարականին վրայ ծագած կռիւներուն ժամանակը :

Այս կռիւներուն գլխաւոր մէկ տարերքն ալ , գուցէ նաև բուն պատճառը , Աղգային կանոնադրութիւնը չէր արդեօք : Այն ատեն , ինչպէս այսօր , եղած բոլոր անտեղութիւնները Աղգային կանոնադրութեան պակասութեան երեսէն չէին արդեօք : Այն անտեղութեանց պատճառաւն եղած կռիւները ուր կրնային կեդրոնանալ , եթէ ոչ՝ Աղգային կանոնադրութեան խնդրոյն վրայ : — Եւ ասիկ Սահմանադրական յանձնաժողովին կողմէն ստորագրող անդամոց , եկեղեցականաց և աշխարհականաց բուն իրենց խօսքերը :

« Յանձնաժողովը գիտէ նաև ու կը վիայէ » բոլոր աղգասիրաց հետ , որ Աղգին այս վիճակին մէջ , ուր շատ մը սնօրէնութիւններ կան ընելիք , շատ մը գործեր կան երեսի վրայ մնացած , շատ մըն ալ կաղ ՚ի կաղ առաջ կ'երթան , ամեն պատահած անտեղութեանց առջևն առնելու մէկ հատիկ ճամբան Աղգին ամեն գործերը կարգի մը ու կանոնի մը տակ դնելն է : Վասն զի անանկ կը կարծէ թէ այդ անտեղութեանց պատճառը ոչ այս ինչ կամ այն ինչ մարդն է , ոչ այս ինչ կամ այն ինչ պարագայն , այլ Աղգին անկանոն վիճակն է . . . » :

Անչդեռ յանձնաժողովին անդամներն այս գիրը կը պատրաստէին , անդին հարկւրաւոր աղգայինք ուրիշ գիր մը կ'ստորագրէին այն մտքով ու նոյն նպատակով : Այս գիրն ալ , որուն ներքեւ Աղգին գրեթէ բոլոր խոհուն և գործունեաց մասը ստորագրութիւն ունի , աղգային կանոնադրութեան հաստատութիւնը կը պահանջէր աղգային ՚նդհանուր ժողովէն :

Չբխտենք թէ այս երկու գիրերը իրենց նպատակին հասան , ընդհանուր ժողովին մէջ կարգաւիճեցան : Բայց կարգացված ըլլան թէ ոչ , իրենց երջանիկ աղգեցութիւնն ըրին . և Յակօբ Արքաղանին վերահաստատութենէն անմիջապէս ետքը Աղգային ՚նդհանուր ժողովը միաբերան՝ կանոնադրութեան հաստատութիւնը վճռեց :

Անկարելի է մեզի անկեղծ ու խորին ցաւ մը չը յայտնել հոս . . . : Աղգային կանոնադրութիւն մը , որ ներկային ու ապագային

Համար այնքան էական խնդիր մըն է, որքան աւելի խորհրդածութեան, քննութեան ու վիճաբանութեան նիւթ ըլլայ՝ զարմանալի բան չ'է: Բայց մեզի անանկ կը թուի թէ այն կերպով կաղնալիս յանձնաժողովի մը, որ այնքան մտացի, բանիբուն, խոհեմ, փորձառու և ներհուն անդամներ կը պարունակէր, աւանակ յանձնաժողովի մը, կ'ըսենք, բազմաժամանակեայ տքնութեանցն ու խորհրդածութեանց արգիւնքը, երբ արդէն համագումար ժողովի մը մէջ քննուիւմ էր, կրնար ընդհանուր ժողովն ալ մէկ կամ երկու ընթերցմամբ և արժան տեսած սրբադրութեանց առ ժամին կատարմամբը ընդունիլ և հրատարակել: Կաննկ ըլլալու ըլլար նե՛ Բագին եւանդը դեռ չտարալած դործադրութեան սկսած կ'ըլլար, և այնքան կուխներու մէջ Բագին իր ուժն ու բորբոքը ընդունայն ծախած չ'էր ըլլար: Եղբայնայն կատարեալ եղած կ'ըլլար, և որ մեծն է՝ տեական կ'ըլլար: Բագային հօր կառավարութիւն մը կաղնալիս կ'ըլլար, որ իր կանոնաւոր ընթացքին մէջ ընդ քարչ ձգելով՝ զամենք և աղգային յառաջադիմութեան հասանքին մէջ ընկողնելով՝ աւատական ազնուապետութեան մնացորդներն ու յետագէմ՝ լոյսակա նութեան դրօշակին քուրջերը ցրտացեալ սիրտերն ալ պիտի ջեռնուին ու ամենքն 'ի մի յօդ աղգասիրութեան պիտի միտս որլէին՝ 'ի նախածագ փայլուն խաղաղութեան ու ճշմարիտ յառաջադիմութեան ծիծաղերես արշաւումին, և առաւել քան զամենայն պիտի չքտենէինք այն նորանոր օձառամներն ու աղմուկայն տարածայնութիւնները, այն քարոզեալ սկզբանց ուրացութիւնն ու կարծեաց և դաղաբարներու յեղեղմունքը, այն անմեկնելի վիժումներն ու յետո ընկրկումները և վերջապէս ձախող ելքն ու ամօթադարձ վախճանը այն աղգային ձեռնարկութեանց, որոնց համար այնքան կուխներ եղան:

Իժբաղդաբար՝ Բնդհանուր ժողովը փոխանակ արագ ու կարուկ միջոցներ ձեռք առնելով՝ երկուացաւ, դանդաղեցաւ և նայն իսկ աղգային կանոնադրութեան գործադրութիւնն ուլ ետքի ձգեց, առջի յանձնաժողովին անդամոցը վրայ նորէն երեք եկեղեցական և վեց աշխարհական աւելցնելով, որ արդէն պատրաստուիւմ կանոնադրութիւնը նորէն քննեն:

Այս քննութիւնը ամիսներ տևեց: Նոր անդամները նոր կանոնադրութիւն մը բերին, հին անդամները հին կանոնադրութիւնը

բռնեցին կայնեցան: Նորերն ուղեցին, որ քննութիւնը, նոր կանոնադրութեան վրայ ըլլայ, հիները սնդեցին թէ ընդհանուր ժողովին որոշմանը համեմատ հին կանոնադրութիւնը պէտք է քննութեան տունը: Վերջապէս իրարու խօսք չսկսեցան հասկնալ. նաեւ մէկ քանի սկզբանց վերաբերեալ յօդուածներու վրայ հիներէն սմանք քաշվեցան, նորերէն ալ մէկ երկուքն իրաւունք տուին ու միացան անոնց:

Ստացողները երկուքին մէջ տեղը բան մը պատրաստեցին ու Բագային ժողովին ներկայացուցին: — ()ր մը՝ յանձնաժողովին առջի անդամներէն մէկին հարցինք իրենց յամառութեան պատճառը, մեղադրելով, որ աւանակ աղգային գործի մէջ անձնական պատիւ ու սնապարծութիւն կը բնուեն: «Չ'է, ըսաւ, կը խաբւի ու որ կը կարծէ թէ մենք մեր պատրաստած օրինակը ընդունել տալու փառասիրութեան համար ձեռնմխութեանք այս գործէն: Սենք՝ որ այդ փառասիրութիւնը ուրիշներու վրայ պախարակած ենք, ոչ երբէք մեր սրտին մէջ կը սնուցանենք: Սենք մէկ հատիկ փառասիրութիւն մը ունինք, այն է Բագիս կանոնադրութիւն մը սահմանել, որուն գործադրութեան իրաւան օգուտ անսնէ Բագը, միանգամայն երբ հրատարակի այն կանոնադրութիւնը՝ անփորձ ու աղայ Բագի մը գործ չհամարվի. այլ իր պարունակութեամբը, սկզբունքներովն ու խմբադրութեամբը պատիւ ընէ Բագին: Այս փառասիրութեամբ՝ մեր պատրաստած կանոնադրութեան առաջին տողէն մինչև վերջին տողը քննութիւնն ու սրբադրութիւնը մատուցելու կ'ընդունինք. միայն թէ կարծենք իրաւունք ունինք պահանջելու, որ այն սրբադրութեանց մէջէն կանոնադրութիւնը լաւ ևս դուրս ելնի քան զառաջինը. իրաւունք ունինք պահանջելու, որ մեր ախորժակին, ընտրութեանը, դատողութեանը և կարծիքներուն դէմ գործի մը ներքեւ մեր ստորագրութիւնը չ'աղեն մենք...»:

Այս խօսքերն ընտել անձը իրաւունք ունէր թէ չ'է՝ զայն մեկդի թողալ, մեր դիտցածը սա է միայն, որ նայն իսկ երկրորդ անգամ պատրաստուիւմ կանոնադրութեամբն ալ գոհ կրնայինք ըլլալ: Բարեբախտ հանդիսացաւ այս կանոնադրութիւնը, անով որ, Բագային ընդհանուր ժողովով ընդունվեցաւ և բոլոր բաղմախանաց ստորագրութեամբը վաւերացաւ: Հոն աղգային այն մեծ սրահին մէջ, ուր ներկայ դանդաղեցաւ այն օրը, տարա-

կայսի ստուերն անգամ չըմնաց իր մտքին մէջ թէ՛ ալ ազգային կանոնադրութիւնը հաստատված, կատարված իր մըն էր :

Օգրմանք է սակայն . . . Օգրմանք է որ, հրապարակական խաղերու մէջ բարձրաբերձ կոթողն ՚ի վեր ելնելու ձգտող քմբիշին պէս, մեր Ազգն ալ հազիւ գազաթը ժմնած՝ բազուկներուն չըգխտեմ ինչ թուրութիւն մը գալով, մինչև յատակը վար կը սահի . որ գաղտնի զօրութիւնը, որ ծածուկ ձեռքը, Աստուած իմ, երբ ամեն խոչնդոտ կը վերնայ ու կ'ըսես թէ, ալ անարգել Ազգն իր ըզձանայն ՚ի կատար պիտի հասնի, որ ծածուկ ձեռքը արդէօք քար մը կը դէ առջևը մուծին մէջ, և ահա գիշեր ի բուն բոլոր աներևոյթ սատանաները միացած՝ քար քարի վրայ գիլելով, առտուն կ'ենես Ազգային կանոնաւոր կառավարութիւն մը տեսնելու յուսով, ու բաբելոնեան աշտարակը բարձրացած կը գանես . . . :

Առապելեալ Անդեղ — ասնը, որ յետամնայ ծնունդն է այս անգիւղայ, որ Պանոսի եղբրէն Պոֆորի ափուկըր գաղթելով՝ ամեն առտու մէյմէկ ժայռ կը գլորոյնէ, ծովը յուղելով՝ ազգային յառաջագիմութեան նաւը ընկղմելու համար . . . :

Ոմանք կ'ըսեն թէ այս պարագային մէջ հակիթ գլորոյցուցեր է, աւելի գիւրաւ յաջողելու համար :

Մենք մեր տեսածը կը պատմենք :

Մենք տեսանք՝ Յակօք Արքազանին վերահաստատութենէն ետքն ընտրված ժողովականները, որ իրարու գէմ քաշել սկսան այն սուրն, որով պատերազմած էին առջի օրը մի և նոյն դրօշակի տակ, մի և նոյն նպատակի համար ու մէջերնուն ոմանց ձեռքն ալ թշնամւոյն գործածած ղէնքին ծայրը նշմարեցինք հեռուէն : Մենք տեսանք՝ Ազգային ժողովն երկուքի բաժնրված և կանոնադրութեան ինչ ինչ կարևորագոյն յօդուածներուն գործադրութեանը համար անխմտ հակառակութիւն մը բուցված : Աստուծոյն խորհուրդի անդամներ ընտրելու համար նքատելով, Ազգին մէջ պատուաւոր ու անարատ անուններ ազատուելու ելան ու ետքն ալ Ազգին և մասնաւորապէս պատուոյն նախանձախնդրութիւնը դատաւարացին : Ազգին հաշիւ ուղեցին տալ Օրագրի միջոցով և անկատար հաշիւ մը տուին ու այն հաշուին քննութեանը մէջ Ազգին շահուն նախանձախնդրութիւնը հալածական վանեցին : Մենք տեսանք վերջապէս՝ որ ազգային կանոնադրութիւնը ծալե-

ցին, մէկ գի դրին, զանի շարադրողներն ու սրաշտանողները ցրովեցին և հակառակորդաց հրաւեր զըրկեցին :

Հիմայ եղած զոհը կատարեալ է . Պատրիարքը փոխվեցաւ, հայկազեան վարժարանը գոցվեցաւ, կանոնադրութիւնը մոռցվեցաւ : Ամենն աղէկ, կանոնադրութեան մոռցվելը միայն ցաւալի ու խիստ ցաւալի բան մըն է : Բարեբախտաբար՝ Ազգին մտայի մասը նորէն այս խնդիրը յուղել կ'սկսի : Դամ է արդ՝ որ մեր պարտքը կատարենք մենք ալ :

Առաջիկայ թրւով :

ԴՐԱՅԱՆ ՏՂԱՅԻ

ՎԱՋԵՆՏԻՆՍ ԺԱՄՈՒՆ ՏԻՒՎԱԼ

» Սովորութիւն ունէի որ ամեն կիրակի առտու Ի իւնէվիլի Կարմէեան եկեղեցին կ'երթայի սուրբ Պատարագ տեսնելու . օր մը եկեղեցւոյն պարտեղը մտնել ուղեւով՝ հոն տեսայ արարտեղին վերակացու պարոն Ռոմին, որ ծառադարձ ձեմէլքի մը ծարը նստած էր՝ ձեռքն ալ գիրք մը ունէր . այս գիրքը՝ պարոն Տըլօնէին շինած աշխարհաւորութիւն սորվելու ճամբան էր : Պարոն Ռոմինն աղաչեցի, որ փոխ տայ ինծի այն գիրքը, ան ալ սիրով հանեց տուաւ . միտքս դրի որ օրինակեմ անիկայ, բայց մէջի գրվածները հափնալու փափաքովս ճամբան մէկ ծարէն մեկալը բոլոր գիրքը աչքէն անցուցի, ու վաճառք չը հասած՝ հասարակածին աստիճանները զանազան ազգաց ճանապարհորդական չափերուն վերածելը սորվեցայ : Ան առնել իմա ցայ մեր երկրագունտին որքան պղտիկ ըլլալը՝ երկրագունտը բազդատուելով անհուն միջոցին ընդարձակ անդունդներուն հետը, որ սարսափ կը բերէր մաքիս :

» Այնքան սէր ձգեցի աշխարհագրութեան որ քունիս մէջն ալ անկէ զստ ուրիշ բան երազս չէր գար . և աղէկ աշխարհագրութիւն սորվելու համար ինչ որ պէտք էր նէ՛ անոնց մէկն ալ չունենալուս համար, միտքս դրի որ ստակ վատրկելու ճար մը գտնեմ : Այս մը տօք՝ անտառին կենդանիներուն վրայ պատեւազմի ելայ, որ անոնց մորթերը ծախելով առած ստակովս աշխարհայայցներ ու գիրքեր ծախու առնեմ : Ուտաի աղուէսներ ու կուղեր բռնելով մուշտակներն կը հանէի ու Ի իւնէվիլի մուշտակադորներուն մէկուն կը ծախէի . շատ անիւէք նապաստակներ ալ իմ լա-

րած՝ որոգայթներուս մէջը ինկան . թռչուններն իմ բան սորվելու ծախքիս մասնակից եղան՝ իրենց ազգասիրութիւնը կորսնցունելով : Դիմանկ որ՝ քանի մը ամսուան մէջ որսորդութեամբ հարիւր , հարիւր քսան ֆռանքի չափ վաստակեցայ . այս ստակը առածիս պէս գրեթէ վաղելով՝ Նանաի քաղաքը գացի , որ գիրք ծախու առնեմ : Վլինիոսի բնական պատմութեան թարգմանութիւնը : Վլերիկայի մէջ Սպանիացուց ըրած անգլութեանց պատմութիւնը , Սիւսիւ Ռապուդէնի նաւ մակները , Թէոփրաստի նկարագիրքը , Լուվուայի քաղաքական կտակը , իմաստուն Լաֆօնդէնի առակները , և ուրիշ քանի մը գիրքեր ու աշխարհացոյցներ ալ ծախու առնելու համար՝ քովս որչափ ստակ կար նէ բոլորն ալ հատցունելէն զատ ինծի պէս մէկու մը որքան ստակ կը հաւտացվէր նէ՝ այնքան ալ պարտք ըրի : Վասն զի վերայիշեալ գիրքերուն ու աշխարհացոյցներուն ամենուն ալ գինը վճարելու բաւական ստակ չունենալուս՝ պարոն Դաուէն բարեսիրտ գրավաճառը առաջուց իս տեսած ու ճանչած չէր նէ ալ՝ քսան եռսուն ֆռանքի բան հաւտարով ինծի իս ալ իր պարտքիսներուն կարգը անցուց : Իրեն հարցուցի որ իմ ինչիս այնքան ստակ կը հաւատար : « Կերպարանքիդ համեմատութեանը և ուսումնասիրութեանդ՝ ըսաւ ինծի . դէմքդ կը ցուցնէ որ դուն խարդախ մարդ չես » : Իր ըրած վարկումը անհիմն նշաններու վրայ հաստատված էր նէ ալ , մեծ շնորհակալութեամբ խօսք տրվի իրեն՝ որ կրցածիս չափ իր ըրած գուշակութիւնը պարապը չը հանելու ջանք ընեմ :

Հարն ընդ հոս :

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՈՐ ԽՈՇՈՐԴԱԼՈՒ ՎՐԱՅ ԵՆ

— Պատիւ ունինք իմացընելու Հոգեւոր ժողովոյն պատուարժան անդամոյ , որ Վաշէն եկող Պողոս վարդապետը հոն երեւելի անձի մը հետ խառված և Վեհապետեան Յաւութիւն վարդապետ Հոգեւոր տեսուչ ու քննիչին աղաչանքին ալ չանսարով չէ հաշտըլած , ու հիմայ հոս անդին ասդին պատարագ կ'ընէ կոր ընդդէմ խղճի : Իր այս խռոված բըլղը գրեթէ բոլոր վանքիք գիտնալով՝ կը գայթակղին կոր :

— Օրթաքէոյի ազգայնոց մէջ՝ ծագած խռովութիւնը , որ միմիայն անձնական կիր-

քերէ առաջ եկած կ'երեւայ՝ օր օրի մեծնալու վրայ է՝ մինչդեռ Սեդուէն կ'սպասէր որ պըզտիկայ ու վերջապէս մարի :

— Պէյքօղի մէջ մէկ երկու տարիէ ՚ի վեր յուզմունք մը կար . այս յուզմունքը հաշիւ տալու չըտալու , եկեղեցականներու և հոգաբարձուներու փոփոխութեան ու ընտրութեան վրայ էր նէ ալ՝ հիմայ բանը մեծցած՝ յուզմունքը խռովութեան փոխված կը լսէր :

— Պալատի գողախո-թիւն մը : — Թօք քաւուէն Բնչլուր կայ . արեւմուտքի կողմը մը թընցեր , սեւ ամպեր անձրեւ կարկուտ պոռթկալ կ'սպառնան . մեծերու ջարդ կը խնդրվի . մեծերը պզտիկներն ոտքերնուն պատուանդան կը շինեն . անոնց գլխուն վրայ բարձրանալու համար : Երգէն պատերազմներ ծագած՝ գինետուններու մէջ , սրճանոցներու մէջ , օր օրի արիւնները տաքնալու վրայ են . . . Վն ով է անդին , ստուերի մէջ ձեռքերն երկինք վերուցած կ'աղօթէ՝ ու պատուոյ հատուցում կը պահանջէ . . . այս հատուցումն ալ չ'ըլլայ նէ՝ Երգին մէջ կամ վարժապետ չըմնալու է կամ արժանի վարժապետ չըլլալու : Թօք քաւուի մէջ կայ մը կայ . . . լեւներ բռնկընելու ու աշխարհիս արձագանք տալու գողում գողում մը կ'սպառնայ :

— Երգային կառավարութիւնը ներքին խռովութիւններն վերջացուց . Թող շուտ վերջացնէ չէ նէ . կ'երեւայ որ այն խռովութիւնը քիչ մ'ալ երկնայ նէ՝ տարափոխիկ հիւանդութիւն մը կը ցուցնէ , որուն վրայ Երգին արիւնը կը փայլի :

ՄԱՆՐ ԳՈՒՄԵՆԱԼԻՒՐ

— Կը սիրեմ հանճարը , կը սիրեմ ձիւքերը , մեծամեծ տաղանդները , առաքինութիւնները , գիտութիւնը և առատութեան աղբիւր զուարճութիւնները , կը սիրեմ պատիւ , կը սիրեմ պերճութիւնը , կը սիրեմ բարեկամ անձէս ալ աւելի . կը սիրեմ սիրուհիս դար մը կամ աւելի ևս . բայց ըսէք ինծի որչափ աւելի պէտք է սիրեմ այն անիծեալ ոսկին , որ ամենը անկէ յառաջ կուգայ .

— Երեւելի իմաստունին մէկը այսպէս կը սէ . « Կեղծաւորները Լստուծոյ չեն ծառայեր , այլ Լստուած իրենց ծառայել կուտան մարդ խաբելու համար » :

— Իմաստունը տգէտը կը ճանչէ , վասն զի ինք ալ առաջ տգէտ էր . բայց տգէտը ամենին իմաստունը չը ճանչէր , վասն զի ինքը իմաստուն եղած չէ երբէք :

— Կեղծաւորութիւնը, գոյիքին բանալին է :

— Մարդուն մէկը, որ երկար բարակ արարողութիւններ ընելու ինք թշնամի էր, ուրիշ ընողներուն ալ կըսէր « Համառօտեցէք, ժամանակը սուղ է » :

— Ժամանակով գող մը կայ եղեր, այնպէս գող մը որ աղիւսական իշխանի մը չափ հալըստութիւն գիղեր էր. բայց գոլաւորութիւնը հոն էր որ իշխան ըլլալու էր. ինչ և իցէ այս նոր հարստացած գողին օր մը նա մակ մը կուգայ, սպասաւորը կառնէ նամակը և արքունեաց մէջ գործածուած արարողութեամբ այսինքն նամակը ձեռքով բռնած տաւ ներուն տեղ փառաւոր արծաթ Բէֆֆի մը մէջ կը դնէ և այնպէս կը ներկայացնէ :

— Բայց ի՞նչ կրնէ այս յառաջագոյն գողը

— Ինչ որ մինչև անժամանակը բրած էր. նամակը մէկդի կը նետէ, արծաթ Բէֆֆին կառնէ :

— Մարդուն մէկը կը մեռնի, սնտուկէն հետեւեալ կտակագիրը կը գտնեն : « Յանուն Յիսուսի Քրիստոսի. խիստ շատ պարտք ունիմ. ամենևին դրամ չունիմ. մնացեալը աղքատներուն կը ձգեմ » :

ՄԵԾ. ՄՈՌԱՅՈՒՄ ՄԸ

Ընդոյ 21 ին Սէքմուայը Հաւատիս լրագրոյն Յաւելուածին մէջ Սուրատեան և Ռափայէեան վարժարանին աշակերտաց խմած գիւնները համրած ատեննիս, տեսանք, որ Սուրատեան Վարժարանի նախկին վերատեսուչ Թէոդորեան Սարգիս վարդապետին կէնացը և գոնէ յիշատակին համար գինի խըմ ված չէ. այն անձին, որ իրենք ալ կը հաւտան թէ այն դպրոցին երկրորդ հիմնադիր մը կրնայ սեպղիլ ամենայն իրաւամբ :

— Չէնք կրնար և չէնք ուղեր հաւտալ թէ այն լուսաւորեալ երիտասարդները անոր անունը բերաննին առած չէն վասն զի Հռոմայ եկեղեցին թողած ու Լիւթիանայ եկեղեցին մտած է. ասի պատիւ չ'ըներ իրենց : Բայց ի՞նչպէս ալ ըսենք թէ մեծ մոռացում մը եղած է. վասն զի :

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ

Բնթերցասիրաց թանգարանի՝ Բնկերութիւնը, որ անցածներս իր թանգարանը հա-

սարակաց ըրած էր Քումբարու՝ տեսնելով որ մեծ դժուարութիւն կ'ըլլայ ընթերցողաց հոն երթալ ու լրագիր կամ գիրք կարգալը, ընդհանուր խորհրդով որոշեց, որ ընթերցողաց աւելի դիւրութիւն ըլլալու համար աւելի յարմար տեղ մը փոխադրէ հասարակաց ընթերցարանը : Ուստի Սէք նոր խանի վերի դռան մէջ թիւ 6 սենեակը ընտրեց ու հոն դրաւ իր Հայերէն, Տաճկերէն, Ֆրանսերէն և Անգլիերէն քսանէն աւելի ընտիր լրագիրները :

Ուղղը կրնայ երթալ հոն ու 40 փարա վճարելով ամեն լրագիր կարգալ :

Այլէ զատ աս ընկերութիւնը վրան առած ըլլալով, Սասեաց Աղանի, Արծուի Վասպուրական և Սեղու հանդէսներուն գլխաւոր գործակալութիւնը՝ իր ընթերցարանը կը հրաւիրէ ամեն անոնց բաժնորդ գրով ուղղները :

Ըսոնցմէ զատ ամեն ուրիշ Հայերէն և հայ գրով Տաճկերէն լրագիրներու ալ բաժնորդ կրնայ գրել հոն, ինչպէս են Արշալոյս, Սասիս, Սէքմուայը Հաւատիս, Սիւնատիի Լըճիյաս, ևայլն :

ՍԵՆԴ-ԱՄԱՆՏՅՈՒՆ ԼԻԻՍԻԼ

ԿԵՄ

ՍԵՆԵԿԱԼԻ ԱՌԱՋԱԿԵԱՏԸ

Այս ընտիր և հրահանգիչ պատմութիւնը, որ երիտասարդաց բարոյականի մեծ դաս մը կրնայ տալ, կը ծախի նոյն ընթերցարանը և ամեն Հայ գրաւաճառներուն քով :

Սեղուն կը հրատարակի ամեն ամսուն 10 ին, 20 ին և վերջին :

Ստորագրութեան տեղերն են, Պօլիս Սէք նոր խանի վերի դռու թիւ 6 Բնթերցասիրաց Բնկերութեան ընթերցարանը և գործակալութեանց սենեակը :

Օմիւռնիս, Պ. Դ. Գ. Պալթաղարեանին վաճառատունը :

ԽՄԲԳԻՐ = ՏՆՕՐԵՆ

Տ. Գ. ՍԸՎԱՃԵԱՆ

Ի ՂԱԼԱԹԱ Կ. ՊՕԼՍՈՅ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԻԷՀԵՏԻՍԵԱՆ

ՀԱՅՈՑ ԵՆԵՂԵՑԻՈՅ ՓՈՂՈՅ ԹԻՒ 47

Ի՞նչ կընէր պէ՛.
 Է՛ք . . . վա՛յ, ազգասէ՛ր ջըկա՛յ մի պէ՛. սա նայեցէ՛ք . . . կը հրէ կոր թի փղէ՛.